

Número 61, Any XIX
 Octubre 2013
 Publicació trimestral
 La subscripció anual inclou
 3 revistes (en paper i en digital)
 + 1 llibre + accés al fons
 històric

PVP subscripció:
 Vegeu butlleta en pàgines
 interiors

Redacció
 C/ Hurtado, 29
 08022 Barcelona
 Tel.: 934 080 455
 Fax: 933 524 337
 editorial@grao.com

Direcció editorial
 Maruja Caruncho

Secretària de Redacció
 Sara Cardona

Gestió editorial
 Anna Coll-Vinent,
 Marta Diaz

Maquetista
 Vinyet Ramirez

Coordinadora
 de Producció
 Maria Tortajada

Edita
 Editorial Graó, d'IRIP, SL

Conseller delegat
 Antoni Zabala

Gerent
 Julià Jené

Director comercial
 Antoni Garcia Porta

Directora d'Edicions
 Cinta Vidal

Director de Producció
 José Manuel Moral Ferrer

Direcció de l'Àrea de Revistes
 Glòria Puig

Graó dona suport
 a la campanya

STOP
 LLEI
 WERT

[AGENDA IBCN]

Consell de Direcció
 Anna Camps Mundó
 (Universitat Autònoma de Barcelona)

Montserrat Ferrer Ripollés
 (Universitat Jaume I de Castelló)

Montserrat Fons Esteve
 (Universitat de Barcelona)

Oriol Guasch Boyé
 (Universitat Autònoma de Barcelona)

Montserrat Vilà Santasusana
 (Universitat Autònoma de Barcelona)

Coordinació secció «Ressenyes»
 Xavier Fontich
 xavier.fontich@uab.cat

Coordinació secció «Webs»
 Enric Serra
 enric.serra@uab.cat

Consell Assessor
 Pere Alcina (Universitat de les Illes Balears)
 Joan Badia (Generalitat de Catalunya)
 Margalida Barceló (Direcció General
 d'Innovació del Govern de les Illes Balears)
 Glòria Bordons (Universitat de Barcelona)
 José A. Brandão (Universitat de Minho,
 Braga, Portugal)
 M. Teresa Cabré (Universitat Pompeu Fabra,
 Barcelona)
 Margarida Cambra (Universitat
 de Barcelona)
 Paula Carlino (Universitat Nacional de San
 Martín, Buenos Aires, Argentina)
 Daniel Cassany (Universitat Pompeu Fabra,
 Barcelona)

Disseny: Aguiló Gràfic, SL
 Impressió: Liberdúplex

D.L.: B-13.373/94
 ISSN (edició impresa): 1133-9845
 ISSN (edició electrònica): 2014-4636
 Impres a Espanya

Administració i subscripcions
 C/ Hurtado, 29
 08022 Barcelona
 Tel.: 934 080 464
 Fax: 933 524 337
 revista@grao.com

Publicitat
 Sunrise Publicidad
 M. Pilar Salelles
 publi@grao.com
 Tel.: 932 546 511

Mirta Castedo (Universitat de La Plata,
 Argentina)

Mariella Causa (Universitat de Paris,
 França)

M. Teresa Colomer (Universitat Autònoma
 de Barcelona)

Eusebi Coromina (Universitat de Vic,
 Barcelona)

M. Josep Cuenca (Universitat de València)

Joaquim Dolz (Universitat de Ginebra,
 Suïssa)

Assumpta Fargas (Universitat de Vic,
 Barcelona)

Emília Ferreiro (CINESTAV-IPN, Mèxic)

Montserrat Llobet (Escola Oficial d'Idiomes
 de Sabadell, Barcelona)

Gemma Lluch (Universitat de València)

Paco López (IES Manuel Sanchis Guarner,
 Silla - València)

Marta Milián (Universitat Autònoma
 de Barcelona)

Danièle Moore (Universitat Simon Fraser,
 Burnaby, Canadà)

Juli Palou (Universitat de Barcelona)

Teresa Ribas (Universitat Autònoma
 de Barcelona)

Glòria Rincón (Universitat del Valle,
 Colòmbia)

Uri Ruiz Bikandi (Universitat del País Basc)

Maitè Sbert (CP Es Pont, Palma
 de Mallorca)

Isabel Solé (Universitat de Barcelona)

Anne Trévisse (Universitat Paris Oest
 Nanterre, França)

Ignasi Vila (Universitat de Girona)

ARTICLES DE DIDÀCTICA DE LA LLENGUA I DE LA LITERATURA s'inclou als catàlegs, directoris i bases de dades següents: CARHUS, CINDOC (ISOC), DIALNET, DICE, IN-RECS, LATINDEX, REDINED i RESH.

ARTICLES DE DIDÀCTICA DE LA LLENGUA I DE LA LITERATURA no fa necessàriament seves les opinions ni els criteris exposats en les diverses col·laboracions

Tots els drets queden reservats i és prohibida la reproducció o la còpia de la totalitat o una part de les pàgines d'aquesta publicació a través de qualsevol mitjà mecànic, químic, fotogràfic o electrònic, així com el registre o la transmissió d'aquesta per a ús públic o privat, sense l'autorització prèvia per escrit de l'editor de la revista. Adreça a CEDRO (Centro Español de Derechos Reprográficos) si necessita fotocopiar o escanejar algun fragment d'aquesta obra (www.conlicencia.com, 917 021 970 / 932 720 447).

Consulteu els articles
 d'aquesta revista
 i dels números anteriors a
<http://articles.grao.com>

Articles

de Didàctica de la Llengua i de la Literatura
 número 61
 octubre - novembre - desembre - 2013

Monografia: Relats de vida lingüística

Relats de vida lingüística Montserrat Fons, Juli Palou	5
Històries de vida en educació: un balanç Fernando Hernández-Hernández, Juana M. Sancho	9
Jo, lector. Els relats de vida lectora en la construcció del subjecte didàctic Felipe Munita	17
Les històries de vida lingüística i les narratives visuals Isabel Civera, Theresa Zanatta	26
Innovació i relats de vida lingüística Nuria Sanchez-Quintana, Marilisa Birello	36
Consciència plurilingüe i construcció de la identitat Encarnación Carrasco, Eva Tresserras	45
«Estimada besàvia». Una carta gairebé impossible Mercè Canals	54

Aula de didàctica

Com elaborar la resposta lectora als textos literaris mitjançant l'escriptura Ana M. Margallo	65
--	----

Intercanvi

Días de Reyes Magos, una seqüència de lectura guiada Lourdes Domenech	72
Experiència didàctica: microprojectes a primària Joan Pifarré	81
Les geografies literàries i el Mural del País Valencià d'Estellés Aina Monferrer	88

Informacions

Ressenyes. Crònica. Web	101
-------------------------	-----

Les geografies literàries i el Mural del País Valencià d'Estellés

Dues propostes d'explotació didàctica

Aina Monferrer
 Universitat Jaume I. Castelló de la Plana

Presentem dues propostes didàctiques basades en el coneixement del territori a partir d'alguns poemes extrets del Mural del País Valencià, de Vicent Andrés Estellés (1924-1993). La primera de les propostes té forma de seqüència didàctica (SD) i està pensada per a dur-la a terme des de l'aula, atès que sovint hi ha poc temps i pocs recursos per a fer excursions. Es tracta d'organitzar un concurs per equips per a escollir l'indret valencià més bonic. La segona proposta, que tractarem més superficialment, consisteix en una ruta literària per dues ciutats històricament importants situades al nord de Castelló, com són Peníscola i Morella. Les dues propostes estan pensades per al segon cicle d'ESO, però es podrien adaptar fàcilment a nivells superiors i inferiors.

Literary geographies and Estellés' Mural del País Valencià: Two ideas for teaching projects

This paper presents two teaching ideas based on knowledge of the territory based on poems taken from Mural del País Valencià by Vicent Andrés Estellés (1924-1993). The first idea takes the form of a teaching sequence and is designed to be carried out in class, given that there is often little time and few resources to go on school outings. The idea is to hold a contest in which teams choose the nicest place in the Valencia region. The second idea, which is only sketched out here, involves a literary route through two major historical cities in the north of Castelló: Peníscola and Morella. The two ideas are designed for the second cycle of secondary education, but could easily be adapted to higher and lower levels.

Paraules clau: seqüència didàctica, geografies literàries, ruta literària, Vicent Andrés Estellés, programació integrada.

Keywords: teaching sequence, literary geographies, literary route, Vicent Andrés Estellés, integrated programme.

Són diversos els autors valencians les obres dels quals arrelen profundament en llocs ben concrets del País Valencià: Joan Fuster, amb la seua guia de viatges *El País Valencià*; Sanchis Guarner, amb topònims, gentilicis i tradicions; les rondalles d'Enric Valor; etc. Tanmateix, per la fama que ha assolit, Estellés ha assumit la veu del poble valencià més que cap altre escriptor del segle XX. El podríem considerar el més populista dels escrip-

tors valencians contemporanis, en el bon sentit de la paraula, per la seua capacitat inusitada de recollir les identitats anònimes d'aquest col·lectiu abstracte anomenat *poble valencià*. Això fa d'Estellés un pretext perfecte perquè els alumnes de qualsevol zona de la geografia catalana coneguen aquells llocs, monuments i també personatges valencians indispensables a partir de la seua petja literària en el paisatge i en el paisanatge valencians.

■ Enfocament general de la problemàtica de l'ensenyament de la literatura

La manca d'hores lectives de l'assignatura de llengua i literatura i la prioritat d'ensenyar unes nocions bàsiques de normativa han estat sovint els pretextos per a afirmar que, a l'aula, és difícil aprofundir en l'obra dels escriptors destacats d'una literatura. Si a aquest dèficit de temps hi sumem l'historicisme que ha prevalgut des de temps immemorials com a mètode d'ensenyament de la literatura, el resultat és que els alumnes acaben l'institut sabent un nombre considerable de noms d'escriptors catalans, més o menys referits cronològicament, però sovint sense conèixer a penes res de la seua obra. Al País Valencià, per exemple, gairebé tothom recordarà noms com ara Joan Fuster, Vicent Andrés Estellés i Manuel Sanchis Guarner, però pocs sabran qui és el poeta; qui, l'assagista, i qui, el filòleg.

■ Literatura vivencial

Des del nostre punt de vista sobre l'ensenyament de la literatura, cal que l'alumne descobreixi l'autor i la seua obra, que en gaudeixi en aquest contacte inicial i que, així, es generi un vincle afectiu positiu amb aquesta experiència, per tal que l'autor sigui recordat per sempre, però més per què

Cal que l'alumne descobreixi l'autor i la seua obra, que en gaudeixi i es generi un vincle afectiu positiu amb aquesta experiència, per tal que l'autor sigui recordat per sempre, però més per què escrivia i com escrivia, que no pas per la seua biografia

escrivia i com escrivia, que no pas per la seua biografia. En aquest sentit, una manera de fer significatiu l'aprenentatge de la literatura pot ser relacionant-la amb el territori, de manera que l'alumne adquireixi alhora uns coneixements transversals (llengua, literatura i territori) que generen unes relacions mentals més duradores per aquest vincle entre poesia i territori, que aproxima a l'experiència sensorial un gènere textual a priori tan abstracte com la poesia.

■ Geografies literàries

Quan parlem de geografies literàries, normalment les relacionem amb les rutes literàries, que són itineraris físics per uns punts geogràfics relacionats d'alguna manera amb fets literaris o biogràfics d'un escriptor o d'una escriptora. Tanmateix, com demostren les dues propostes didàctiques que presentem aquí, les geografies literàries són un concepte més ampli. Per a parlar de geografies literàries, cal que hi intervinguen tres elements: literatura, territori i educació.

■ Objectius

Amb aquestes dues propostes didàctiques, volem oferir eines per a conèixer el País Valencià de manera general, tot visitant els llocs emblemàtics i la seua història i fer conscients els alumnes del seu patrimoni historicocultural. D'altra banda, volem que els alumnes coneguen l'obra poètica de Vicent Andrés Estellés, especialment pel que fa al seu vessant més cívic, representat més que enlloc en el *Mural del País Valencià*.

També pretenem fer de la literatura, i en concret aquí de la poesia, una experiència vivencial, per tal de conduir els estudiants pel camí de l'aprenentatge significatiu. Volem fer-ho tot utilitzant les sinergies derivades de la combinació de literatura, territori i Internet, ja que pensem que lligar

Pretenem fer de la literatura, i en concret aquí de la poesia, una experiència vivencial, per tal de conduir els estudiants pel camí de l'aprenentatge significatiu

L'aprenentatge literari amb el coneixement del territori i l'ús d'Internet pot fomentar un treball multidisciplinari a favor de l'aprenentatge dels alumnes.

A més, aquestes dues propostes didàctiques ofereixen material i idees per treballar des de la programació integrada amb assignatures com ara ciències socials, ciències naturals, història o bé castellà, però també plàstica, tot reforçant aquesta idea de multidisciplinarietat que tant beneficia les possibilitats cognitives de creativitat o d'intercon-

nexió entre matèries d'àmbits diferents i que potencia uns aprenentatges més significatius.

Pel que fa a les competències, es vol aconseguir un augment de la competència lectora, concretament pel que fa a la poesia, que és el gènere literari que tradicionalment ha estat més inhòspit per a l'alumne i menys treballat a l'aula de secundària. A més, com veurem a la primera proposta, es treballa també l'expressió oral. Per tant, amb aquesta aproximació per mitjà de la geografia, volem presentar la poesia als alumnes com un gènere atractiu i accessible.

També, per descomptat, fomentarem el treball en equip i les interaccions didàcticament productives entre els participants, atès que sense interacció no hi pot haver aprenentatge. Les dues propostes parteixen de les geografies literàries. Tanmateix, en la primera proposta, les TIC adquireixen molta importància, ja que seran la via per a accedir als espais geogràfics que es treballaran.

Seqüència didàctica: Quin és el lloc més bonic del País Valencià?

Competències de llengua que es treballen en aquesta SD:

- L'argumentació.
- L'expressió oral.
- La comprensió escrita, concretament d'un dels gèneres més críptics, com és la poesia.

Aquesta seqüència està pensada com una SD des de la perspectiva de l'interaccionisme sociodiscursiu de Bronckart (2007, p. 26) i de la idea prèvia de Vigotski que, sense verbalització, no hi ha pensament complex i, per tant, no hi pot haver aprenentatge (2001, p. 125). Per això és tan important interaccionar amb els altres. Seguint aquest enfocament, hem dissenyat una SD on els alumnes treballen la major part del temps en equip. Tanmateix, el primer contacte amb el poema serà per mitjà d'una lectura individual, com recomanen alguns estudiosos de la didàctica de la poesia (Ribeiro, 2009, p. 22). Tot seguit, es farà el comentari del poema en grup. En el quadre 1, s'hi pot observar l'esquema de la SD.

La seqüència es divideix en tres sessions. La primera sessió la utilitzarem per treballar amb els poemes d'Estellés (1996), la segona sessió serà per a preparar la tasca final de la SD per equips, i la darrera sessió la dedicarem a fer l'exposició oral del text argumentatiu breu de cada grup i a l'avaluació final de la SD. Hem escollit una tasca final que consisteix a exposar a tota la classe un *pitch* sobre el lloc que els ha tocat en el poema. Un *pitch* és un format de promoció o venda d'una idea

Sessió 1

10 min.	Presentació de la seqüència didàctica.		
10 min.	Presentació de Vicent Andrés Estellés.		
10 min.	Formació dels grups de tres membres i repartiment dels poemes.	Primera lectura individual dels poemes.	
20 min.	Treball amb els poemes.	Després de la primera lectura, que serà en veu baixa, en grups de tres, hauran de contestar les preguntes de la fitxa sobre el seu poema (quadre 3).	Necessitaran diccionaris per a buscar les paraules que no entenguin.

Sessió 2

10 min.	Comentari de les fitxes del dia anterior que la professora haurà corregit i definició clara del lloc assignat a cada equip.	També es recordaran les instruccions de la tasca final (<i>pitch</i>) i la professora farà una demostració breu d'un <i>pitch</i> sobre «El Misteri d'Elx». Un <i>pitch</i> és una exposició oral molt breu (menys de dos minuts) on un equip o una persona vol vendre una idea original.	
40 min.	Elaboració del <i>pitch</i> per promocionar el lloc més bonic del País Valencià per equips.	Tenen accés a enllaços d'Internet amb exemples de <i>pitch</i> i altres on poden completar la informació sobre el seu indret, a més de les instruccions sobre com fer un <i>pitch</i> que ha proporcionat la professora.	Caldrà almenys un ordinador per equip.

Sessió 3

30 min.	Exposició dels deu <i>pitch</i> .	La professora tria en l'últim moment quin dels tres membres exposarà.	
10 min.	Votació de l'indret més bell, que es farà després d'haver pres notes durant les exposicions pel que respecta a com han estat de convincents els alumnes que han fet cada exposició.	Es vota per equips. Els tres membres han de consensuar tres llocs dels exposats pels altres equips (no val votar-se un mateix) i apuntar almenys un motiu per cada lloc pel qual l'equip t'ha convençut de la seva bellesa.	
10 min.	Respondre un qüestionari sobre l'experiència de la SD (quadre 4).	El qüestionari té preguntes d'autoavaluació i d'avaluació de l'activitat i de la professora.	

Quadre 1. Estructura de la seqüència didàctica

que dura un minut. Es tracta d'un concepte que prové del món del cinema anglosaxó, on els guionistes i els directors de cinema es trobaven que havien de vendre una idea als productors en molt poc de temps, per exemple, en un viatge d'ascensor, per això trobem que, en alguns llocs, aquesta tècnica ha rebut el nom d'*elevator pitch*.¹ Per tant, les característiques del *pitch* són les següents:

Consulta els exemples d'*elevator pitch* a: articles.grao.com

- Discurs monològic.
- De menys de dos minuts.
- Són molt importants la gestualitat, el ritme i l'entonació per donar la màxima exactitud al sentit del que es diu.
- Amb idees clares i esquemàtiques (condensació de la informació).
- Amb idees impactants.
- És un discurs que va al moll de l'os. Per tant, la idea ha d'estar ben clara i l'argumentació ha de ser efectiva. En el cas del *pitch* que hauran de preparar els equips com a tasca final de la SD, l'objectiu és precís: convèncer l'auditori (la resta de companys i la professora) que el seu indret és el més bonic del País Valencià, i quina millor introducció a aquesta idea que partir de les lloances que Estellés fa dels llocs en qüestió en forma de poema?

Anem per parts. En la primera sessió, la professora comença explicant en què consistirà la seqüència didàctica. De fet, compartim la idea apuntada per Anna Camps (1994, p. 15) que cal explicar des del començament com anirà la SD i deixar especialment clara la tasca final, per tal de pactar amb els alumnes els temps i que treballen des del començament motivats i amb una perspectiva global del que hauran de fer durant la seqüència.

Per tant, la professora explica que la SD durarà tres sessions i que es treballarà per equips de tres alumnes. Cada grup treballarà a partir d'un poema d'Estellés que parle d'un indret bonic del País Valencià. Els alumnes hauran d'analitzar el poema seguint-ne una fitxa de comentari (basada en les dades sobre els poemes que apareixen en el quadre 2), ja que hauran d'entendre què diu el poema sobre el lloc del qual parla per continuar cercant-ne informació en la segona sessió. La professora també explicarà que la tasca final de la SD serà un concurs entre els grups per veure quin és el lloc més bonic del País Valencià, on cada grup haurà de fer una presentació oral breu (*pitch*) per promocionar el seu indret.

Grup	Poema (Andrés Estellés, 1996)	Estrofes i versos	Metre	Lèxic
Grup 1	«Serra de Mariola» (vol. 3, p. 247)	4 + 4 + 3 + 3	Decasíl·labs.	<i>Designi, ventura, cobles, guaites, mates, tomellos, lliri.</i>
Grup 2	«Serra d'Aitana» (vol. 1, p. 262)	4 + 4 + 4 + 4	Alexandrins (6 + 6).	<i>Almirall, brodaves, galant, eixugues, fragata, salpassades, safrà.</i>

Grup	Poema (Andrés Estellés, 1996)	Estrofes i versos	Metre	Lèxic
Grup 3	«Penyal d'Ifac» (vol. 2, p. 144)	4	3 decasíl·labs i 1 tetrasíl·lab.	<i>Riu raus.</i>
Grup 4	«Penyagolosa» (vol. 1, p. 243-244)	7 + 6 + 7 + 9	Combina decasíl·labs i alexandrins (6 + 6).	<i>Aplec, ancestral, pregon, forest, tomello, poliòl, conjugal, primícia, inexpugnable, destrals, saba, urbi et orbi.</i>
Grup 5	«Serra d'Espadà» (vol. 1, p. 241-242)	36 + 4	Combina hexasíl·labs, decasíl·labs i alexandrins (6 + 6).	<i>Oliva de cuquello, remor, bocoi, litúrgica, benignitat, capitell, pàtria, elogi, litoral, principats, ferruginós, forrellat, goig.</i>
Grup 6	«Montgó» (vol. 1, p. 235-236)	29	Decasíl·labs.	<i>Condecorat, reguitzells, pilòs, novençanes, gràcils, romp, clam, capaltard, llorers, murta.</i>
Grup 7	«Altea» (casc antic) (vol. 3, p. 305)	8	Decasíl·labs.	<i>Celeste, darrería, tomello, Rotlan, iracúndia, ocre.</i>
Grup 8	«Morella (muralla)» (vol. 3, p. 356-357)	5 + 5 + 5 + 5 + 5	Decasíl·labs.	<i>Pregona, ascensió, remor, diürna, bigues, feixuga, testament, bram, esvelta, capitell, docilitat, blat, rosella, marges, espigol, porxos, a deshora, gratíssim, solemne.</i>
Grup 9	«Peníscola (castell)» (vol. 3, p. 345)	4 + 4 + 3 + 3	Decasíl·labs.	<i>Pontifical, bàcul, august, beneir, salpassar, palplantat, rodolarà, funest, escapçar, apel·lat, judici final, dominic, benèfiques, maror.</i>
Grup 10	«Palau dels virreis de València» (vol. 1, p. 555-556)	5 + 5 + 5 + 5 + 5 + 5 + 5 + 5 + 5	Decasíl·labs.	<i>Secular, forestal, senyeres, carcassa, gravat, magraner, prestigi, nard, adelerat, rossinyols, pobletana, furs, clàusules, queixut, assemblea, fervent, Vinatea, vitrall, jerarquia, guspira, hàbit, feraçment, dinastia.</i>
Model	«El Misteri d'Elx» (vol. 2, p. 316)	27	Decasíl·labs.	<i>Castíssima, corcada, nards, perduraran, molts, enramen, esdentat, artilleria, retor.</i>

Quadre 2. Els poemes escollits (un per a cada equip)

Després d'explicar, a vista d'ocell, en què consistirà la SD, la professora contextualitzarà breument els poemes que repartirà entre els grups, tot explicant qui era Vicent Andrés Estellés i parlant del *Mural del País Valencià*, obra de la qual s'han extret tots els poemes que es treballaran i que és la màxima representació de la poesia cívica d'aquest poeta.

Al quadre 3 mostrem un model de la fitxa, concretament per al poema «Serra d'Espadà» (les fitxes dels altres poemes segueixen el model d'aquesta, però les paraules que hauran de consultar seran unes altres).

1. Rima i metre	Aquest poema té rima? Quin tipus de rima és? Quants versos i estrofes té el poema? Quina mètrica tenen els versos? Rep algun nom aquest tipus de mètrica?
2. Busqueu el significat de les paraules següents:	<i>oliva de cuquello, remor, bocoi, litúrgica, benignitat, capítell, pàtria, elogi, litoral, principats, ferruginós, forrellat, goig.</i>
3. El lloc	De quin lloc parla el poema?
4. Els temes	Quins elements característics d'aquest lloc s'esmenten en el poema?

Quadre 3. Fitxa de l'equip 5 per a fer l'anàlisi del seu poema: «Serra d'Espadà»

En la segona sessió, la professora tornarà les fitxes corregides i comentades a tots els equips perquè puguin començar a treballar en una direcció adequada amb la recollida de dades per Internet per a preparar tots els *pitch*. A més, començarà la classe explicant en què consistirà això anomenat *pitch* i en farà un exemple referit al Misteri d'Elx. Els alumnes podran trobar a la xarxa informació addicional sobre el lloc, així com exemples de *pitch* al YouTube que els poden servir de referència per a elaborar la tasca final, però tenen poc de temps i caldrà que no es perden en el soroll informatiu d'Internet, que vagen al gra i que facen petits tasts, però que comencen de seguida a escriure i a practicar el seu *pitch*. Per tant, per a aquesta sessió, és necessari que almenys cada equip tinga un ordinador. Per tal de garantir la participació activa dels tres membres de l'equip en el procés d'elaboració del *pitch*, serà la professora qui trie en el moment d'exposar quin dels tres alumnes parlarà.

La tercera sessió començarà amb deu minuts de preparació per als equips. Un últim repàs de les seues presentacions orals. La professora repartirà llavors unes fitxes a tots els equips per a avaluar la resta de grups. A partir dels *pitch* que facen els companys, tots els equips hauran de posar nota als llocs i donar almenys dos motius sobre per què els agraden o no. Al final de les presentacions orals, cada membre haurà de consensuar amb el seu equip el vot de tres indrets preferits. Es farà recompte per veure quin ha sortit com el més bell del País Valencià i es llegirà el poema d'Estellés dedicat a aquest lloc (o llocs, en cas que hi haja empat).

Finalment, s'utilitzaran els deu últims minuts de la classe per respondre un qüestionari individual sobre l'experiència de la SD amb les preguntes següents:

- Què t'ha agradat més de l'experiència realitzada?
- Què te n'ha agradat menys?
- Què creus que n'has après?
- Què n'hagueres canviat per millorar-ho?
- Creus que la professora t'ha ajudat prou a realitzar la tasca o, en algun moment, t'has sentit poc atès per ella o desorientat?

Pel que fa a l'avaluació, cal dir que, al llarg del desenvolupament de l'activitat, s'introdueixen una sèrie de tasques de valoració que ofereixen, a la professora i als alumnes, informació sobre la marxa de la SD i sobre els resultats d'aquesta respecte a l'aprenentatge dels nois i noies. El quadre 4 resumeix les diverses cares de l'avaluació d'aquesta SD.

Tipus de document	Qui respon	Què s'obté
Fitxa sobre el poema que li ha tocat a cada equip.	Respon cada equip de tres alumnes (resposta consensuada).	S'avalua la comprensió lectora dels alumnes i la capacitat que tenen d'analitzar el poema.
Graella d'avaluació del <i>pitch</i> (argumentació en un text oral formal breu i monològic).	Respon la professora.	La professora avalua la tasca final per tal de comprovar el resultat final, però també tindrà en compte l'evolució del grup i l'evolució individual.
Document d'avaluació dels <i>pitch</i> dels altres equips.	Respon cada equip de tres alumnes (resposta consensuada).	Els alumnes s'avaluen entre ells per equips. Són conscients dels seus propis errors en els errors dels altres companys i poden reflexionar-hi. A més, en aquest gest d'avaluació dels companys, es fomenta l'empatia, a part del diàleg.
Qüestionari final d'autoavaluació i d'avaluació de l'activitat i de la professora.	Respon cada alumne individualment.	La professora pot obtenir una retroacció molt útil per part dels alumnes, que ha de servir per millorar les futures activitats didàctiques que duga a terme amb aquest grup.

Quadre 4. Elements de l'avaluació de la seqüència didàctica

Ruta literària: Morella i Peníscola

Morella i Peníscola són dues ciutats emblemàtiques de la història del País Valencià i, en general, de la Corona catalanoaragonesa. D'una banda, Morella va ser una població clau en la Reconquesta, ja que va ser la primera ciutat important reconquerida l'any 1232, tal com s'explica en el *Llibre dels fets*. Després, varen vindre Borriana (1233), el Puig (1236) i, finalment, la ciu-

tat de València (1238). D'altra banda, el castell de Peníscola també fou un bastió important, tal com demostra l'intent fallit de presa de Peníscola que dugué a terme Jaume I l'any 1225.

Morella conserva una gran part de la muralla i el castell. A més, es tracta d'una ciutat situada en una mola impressionant, al cim de la qual es troba l'esmentat castell. Cal no oblidar-ne tampoc l'església arxiprestal de Santa Maria la Major, construïda entre els segles XIII i XVI, que alberga un orgue impressionant de l'any 1720, així com tres rosasses encara originals del segle XIV.

Un altre aspecte que la fa visitable és el seu entramat de carrers intramurs, ple de carrerons estrets i tortuosos i de rampes amb escales; un entramat que no ha variat gaire al llarg dels segles. És especialment bonic el carrer Blasco d'Alagó, amb tot de cases amb porxos antics i arcades, que Estellés esmenta en el seu «Llibre de Morella».

En el «Llibre de Morella», s'hi citen tots aquests elements, però el seu valor didàctic no s'acaba aquí. També s'hi descriu el tipus d'economia de la zona: la ramaderia i l'agricultura de secà, amb blat, vedelles, rossins i ramats d'ovelles, amb la llana de les quals es fabriquen les famoses mantes morellanes, i fins i tot l'ofici de pedrapiquer, del qual encara se'n conserven vestigis per aquesta zona del Maestrat.

Pel que fa a Peníscola, aquesta ciutat turística de la costa nord del País Valencià conserva un casc antic de façanes blanques situat a la part alta i, a dalt de tot, hi ha el castell, una de les construccions medievals més impressionants i ben conservades dels Països Catalans. També conserva una part de la muralla. A més, aquest castell té molta importància històrica, perquè hi va viure un dels papes valencians de la família dels Borja: el Papa Luna, que va tenir un paper clau en dos qüestions històriques decisives per a la Corona d'Aragó: el Cisma d'Occident i el Compromís de Casp. A més, el Papa Luna va establir una relació molt intensa amb un dels personatges medievals catalans (i concretament valencians) més influents a tot Europa. Ens referim al frare dominicà i predicador incansable de l'apocalipsi sant Vicent Ferrer.

El que proposem és una ruta per Peníscola i Morella a partir del «Llibre de Morella» i del «Llibre de Peníscola» del *Mural del País Valencià*, de Vicent Andrés Estellés (1996, vol. 3, p. 351-374 i 337-350, respectivament). Aquesta activitat podria dur-se a terme de manera integrada amb l'assignatura d'història, per parlar de l'època medieval, per exemple, o bé amb l'assignatura de ciències socials, si volem parlar dels tipus d'economia de les terres valencianes, on tocaríem: el model turístic de costa a Peníscola, el model turístic d'interior a Morella, l'agricultura de secà i la ramaderia a Morella i l'agricultura de regadiu pels voltants de Peníscola. Aquesta ruta per les dues ciutats es podria fer en un sol dia o en dos dies, tot depèn del lloc des del qual es partisca, ja que la distància entre les dues localitats és només de setanta quilòmetres, és a dir, un trajecte d'uns cinquanta minuts de durada.

■ Conclusions

Amb la primera de les dues propostes suggerides, hem volgut demostrar que les activitats basades en les geografies literàries no es limiten a la ruta literària. Internet ofereix una finestra al món que podem aprofitar perquè els alumnes visiten virtualment aquells racons que apareixen en contes, novel·les o poemes.

A més, conèixer el territori a través de la literatura és important per diversos motius:

- Es dona als alumnes una nova dimensió en el significat dels llocs: la dimensió literària, que pot ser fantàstica o no i que demostra el pas de la història pel territori i la seua transformació en cultura i en patrimoni.
- El fet de treballar el territori a través de la literatura propicia l'aprenentatge significatiu en un doble sentit: d'una banda, quan l'alumne es retrobe amb aquest lloc més endavant, el relacionarà amb el text literari per mitjà del qual va descobrir el lloc; d'altra banda, quan l'alumne torne a algun poema de Vicent Andrés Estellés, recordarà segurament que la seua poesia és de caire referencial i vivencial i que aquest poeta sovint ambienta els seus poemes en llocs físics.
- Amb el treball sobre un poeta reivindicatiu i patriòtic com Estellés, es contribueix a recuperar el sentiment d'arrelament de la nostra cultura a la nostra terra.

D'altra banda, si parlem del treball amb poesia a l'aula de secundària, ens adonarem que la llengua que emprà Estellés és planera i tracta sobre temes quotidians, per aquest motiu pot ser una bona porta d'entrada dels joves a la lectura de poesia. Així com, per exemple, Glòria Bordons ha defensat la utilitat i la multiplicitat d'explotacions possibles de la poesia de Joan Brossa per a treballar amb infants, nosaltres som partidaris de

començar, en l'educació secundària, per fer ús d'una poesia més referencial, com bona part de la poesia estellesiana o de Martí i Pol, per a passar gradualment a l'ús d'altres models poètics més críptics, com ara la poesia de Salvador Espriu, la de Carles Riba o bona part de la de Maria-Mercè Marçal.

A més, el *Mural del País Valencià* recull poemes que parlen de llocs o de personatges concrets, reals, històrics i valencians. Aquesta obra colossal conté més de mil poemes organitzats per llibres on es parla de pobles, rius, pintors, músics, flors, traïdors, etc., tots del País Valencià. Per tant, el Mural és una font molt rica de la qual podem obtenir poemes que parlen de gairebé tot i que es poden usar com a textos introductoris; com a esquers atractius per a parlar de conceptes de botànica, geografia, història, història de l'art, etc., des del punt de vista de la programació integrada des dels diferents seminaris.

En darrer lloc, voldríem destacar que el model de seqüència didàctica encaixa molt bé amb les propostes de geografies literàries, ja que permet gaudir de l'experiència de connectar literatura i territori i, alhora, treballar els gèneres i una competència d'expressió (oral o escrita) en forma de tasca final (en el nostre cas, un text oral breu argumentatiu monològic, tot introduint un gènere discursiu encara recent, malgrat que ja està implantat en el món de la publicitat i de l'empresa, com és el *pitch*).

El model de seqüència didàctica encaixa molt bé amb les propostes de geografies literàries, ja que permet gaudir de l'experiència de connectar literatura i territori i, alhora, treballar els gèneres i una competència d'expressió en forma de tasca final

Nota

1. Vegeu tres exemples d'elevator pitch a www.youtube.com/watch?v=i6O98o2FRHw, www.youtube.com/watch?v=Vv1V7xn8mx8 i www.youtube.com/watch?v=PUZr-z03cQ0

Referències bibliogràfiques

ANDRÉS ESTELLÉS, V. (1996): *Mural del País Valencià*. València. Tres i Quatre. 3 vol.
 BORDONS, G. (ed.) (2010): *Poesia contemporània, tecnologies i educació*. Barcelona. PUB.
 BRONCKART, J.-P. (2007): *Desarrollo del lenguaje y didáctica de las lenguas*. Madrid / Buenos Aires. Miño y Dávila.
 CAMPS, A. (1994): «Projectes de llengua entre la

teoria i la pràctica». *Articles de Didàctica de la Llengua i de la Literatura*, núm. 2, p. 7-20.

MONFERRER, A. (2013): «La València de Vicent Andrés Estellés: Una proposta didàctica a partir del Llibre de Meravelles», a BATALLER, A.; HERNÁNDEZ, H. (ed.): *Un amor, uns carrers: Per a una didàctica de les geografies literàries*. València. PUV. [En premsa]
 RIBEIRO, J.M. (2009): «El valor pedagògic de la poesia», a BORDONS, G. (coord.): *Poesia i educació: D'Internet a l'aula*. Barcelona. Graó, p. 15-26.
 VYGOTSKY, L. (2001): «Estudio experimental del desarrollo de los conceptos», a *Pensamiento y Lenguaje. Comentarios críticos de Jean Piaget*. Barcelona. Paidós, p. 117-151.

Annex

Alguns dels poemes

Grup 1: «Serra de Mariola»

*Oh Mariola de guardat desegni,
 oh Mariola, ventura de fonts,
 oh Mariola, cobles de floretes,
 oh Mariola en el migdia d'or!
 Guaites com pétal, vigiles el poble,
 mare total de la comarca extensa,
 amb un amor d'extensa consistència,
 guaites els dies i les nits, amant!
 Arraps, arraps de les mates perdudes
 en l'univers d'aquesta hora plena,
 braços diafany i suor de treball.
 Canten les fonts i ballen les floretes
 i vaja jo, perdut entre els tomellos,
 cercant, amant, la flor del liri blau.*

Grup 2: «Serra d'Aitana»

*Aitana marinera en el matí puríssim.
 Aitana marinera, vestida d'almirall.
 El mocador brodaves cara a la mar més vella.
 Qui serà el meu galant?*

*Aitana combativa en el matí puríssim.
 Aitana combativa, vestida d'almirall.
 Les llàgrimes eixugues amb mocador brodat.
 On és el meu galant?
 Per la mar navegava la fragata de teules,
 les teules salpassades amb un grapat de sol.
 Al mirall et miraves l'estesa cabellera.
 Quan vindrà el meu galant?
 El teu galant vindria vestit de mariner,
 amb vestit d'ametller, si és el que més t'estimes,
 Aitana combativa, Aitana marinera,
 vestida de safrà!*

Grup 7: «Altea»

*Acabament de la terra a la mar,
 moment final, celeste darrerria.
 Blava, la mà que vers la mar entrega
 el seu present de roques i tomello.
 Ah, clar extrem de duresa invencible.
 Sinó a Rotlan, d'espasa i d'iracúndia,
 ocre del mar t'entregues ben de grat,
 acte darrer, suprem aclariment.*

Grup 9: «Peníscola»

*Pontifical, amb el bàcul august
 de beneir les quatre creus del terme
 i salpassar els peixos que naveguen,
 mires la mar, palplantat a la roca.
 Passarà el temps i et tallaran el cap.
 Rodolarà per un funest barranc.
 Mort escapçat, el teu futur me'l sé.
 Però has negat amb el cap tres vegades.
 Has apel·lat al judici final.
 No t'han valgut raons del dominic;
 mires la mar, solitari, al saló.
 Encendran llums, les benèfiques torxes.
 Sabràs si fa bon temps, o el fa dolent,
 per la maror, el canó de l'oratge.*

Referències de l'autora

Aina Monferrer

Universitat Jaume I. Castelló de la Plana
ainamonferrer@gmail.com

Línies de recerca: didàctica i poesia, traducció de poesia, anàlisi literària, anàlisi crítica del discurs.

Aquest article fou rebut per ARTICLES DE DIDÀCTICA DE LA LLENGUA I DE LA LITERATURA el mes de maig de 2013 i acceptat el mes de juny de 2013 per ser-hi publicat.

Normes de publicació d'articles

Els treballs poden fer referència a qualsevol tema relacionat amb l'ensenyament-aprenentatge de la llengua i de la literatura en qualsevol nivell educatiu (des de l'educació infantil fins a l'ensenyament universitari).

1. Els articles han de ser inèdits. Han de tenir una extensió entre 10 i 12 pàgines DIN A4 escrites en tipografia Arial, cos 12 i interlineat 1,5. Caldrà que incloguin un resum de 7 o 8 línies i una llista de 5 a 8 paraules clau.
2. Caldrà assenyalar a cada pàgina dues frases o dos fragments significatius que reforcin el discurs del text (emprant les eines de text ressaltat).
3. S'hi faran constar les dades següents dels autors: nom i cognoms, DNI, referència professional, adreça, telèfon, correu electrònic i línies prioritàries d'investigació.
4. S'hi poden adjuntar esquemes, taules, gràfics, fotografies i gravacions en vídeo o àudio que facin més comprensible el contingut de l'article. Cal indicar-ne la ubicació exacta (per a les especificacions tècniques, consulteu les normes de publicació a articles.grao.com).
5. Les notes i les referències bibliogràfiques han de ser les estrictament necessàries.
6. Tots els articles seran avaluats per tres persones expertes. L'anonimat de l'autoria serà mantingut en secret.
7. L'autor dona llicència a l'editorial perquè reproduïxi l'article, de manera total o parcial, a la seva pàgina web.
8. Cal ENVIAR LES COL·LABORACIONS A: editorial@grao.com (revista ARTICLES), o bé per correu postal a: c/ Hurtado, 29. 08022 Barcelona, on es faran arribar el CD i el paper conjuntament.